

OKUL ÖNCESİNDE KAPALI VE AÇIK HAREKET ALANLARININ YETERLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: BAŞKENT ANKARA ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Mübeccel Gönen
Hacettepe Üniversitesi
Ankara
mgonen@hacettepe.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Adile Gülşah Saranlı
, TED Üniversitesi
Ankara
gsaranli@gmail.com

Özet

Ülkemizde çocuklar için mevcut hareket alanlarının hem nitelik hem de nicelik açısından çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamada ne kadar yeterli olduğunun araştırılması oldukça önemli bir konudur. Bu noktadan yola çıkıldığında bu çalışmanın amacı Ankara ili merkez ve yakın ilçelerindeki devlete ve özel sektöre bağlı okul öncesi eğitim kurumlarının kapalı ve açık hareket alanlarını materyal açısından değerlendirmektir. Bu çalışmada birinci elden veri toplanması amaçlandığından alan araştırması (survey) yöntemi kullanılmıştır. Açık ve kapalı hareket alanlarında bulunan materyallerle ilgili bilgileri toplamak amacıyla gözlem listesi oluşturulmuştur. Çalışmaya katılmayı kabul eden kurum ilgilileriyle yüz yüze görüşme yöntemi ve hareket ortamlarında gözlem yapılarak bilgiler gözlem listelerine kaydedilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda 44 özel anaokulu, 17 resmi kuruma bağlı anaokulu, 10 Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bağımsız anaokulu ve 17 özel kolej anaokulu olmak üzere toplamda 88 okul öncesi kurumu yer almıştır. Elde edilen veriler yukarıda belirtilen kurumlar ve araştırmanın kriterleri açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitimi, kapalı ve açık hareket alanı, materyal, yeterlilik.

EVALUATION OF THE ADEQUACY OF INDOOR AND OUTDOOR MOVEMENT SPACES IN EARLY CHILDHOOD SETTINGS: CASE OF CAPITAL CITY ANKARA

Abstract

Investigating the quality and quantity of possible movement environments in order to understand their adequacy in supporting motor, cognitive and social development of children is a very important research topic. The main goal of this research is evaluating the adequacy of indoor and outdoor movement environments in early childhood settings in Ankara, the capital city of Turkey. The main method of this research was first hand data collection, so survey method is used for this research. Observation lists were prepared for collecting information about materials found in indoor and outdoor movement environments in early childhood settings. These observation lists were used to collect information on materials found in these movement spaces by conducting face to face interviews with administrators and making observations on early childhood settings. A total of 44 preschools participated in our study, among which there were 44 private, 17 state, 10 Ministry of National Education and 17 special colleges. Results were analyzed for different types of preschool settings and criterias for this study.

Key Words: Early childhood education, indoor and outdoor movement environments, material, adequacy.

GİRİŞ

Çocuklar hareket etmeyi severler. Doğumlarından itibaren hareket onların hayatının bir parçasıdır. Küçük çocuklar okula başlamadan önce dünyayı sözel olmayan dille yani çoğunlukla hissederek, çekerek, iterek, atarak veya dönerek deneyimler ve keşfederler. Hiç kimsenin çocuklara neşeyle zıplamayı, tepelerden aşağıya yuvarlanmayı veya bir öfke nöbeti sırasında kendini yerden yere atmayı öğretmesine gerek yoktur. Çocuklar dünyaya karşı tepkilerini fiziksel yollarla yani hareketle verirler (Griss, 1994).Gallahue ve Ozmun çocukların öğrenmek için hareket ettiklerini, böylece hareket etmeyi öğrendiklerini savunmaktadırlar (Akt. MacDougall, Schiller ve Darbyshire, 2004). Çocuklar hareket etmeyi ve kendilerini bu şekilde ifade etmeyi sevdiklerinden dolayı hareketin etkileri doğal olarak başka alanlara da yansır. Hareket becerilerinin uyarılması çocukların bunları başka alanlardaki öğrenmelerine de uygulamalarını sağlar (Clements, 1995; Gilbert, 1992; Pica, 1990a, 1997, 2000). Örneğin hareket yaşantıları çocukların kişilik gelişimlerinin ayrılmaz parçasıdır ve benliğin oluşumunda belirleyici bir etki yaratır. Hareketin etkilerinin görüldüğü bir başka alan iletişim kurmadır çünkü okul öncesi dönemdeki bir çocuğun ana iletişim aracı harekettir. Hareket hem fonksiyonel, hem de düşünceseldir. Çocuklar hareketi içgüdüsel olarak kullanarak duygu, düşünce ve isteklerini ani ve yaratıcı şekillerde vücutları aracılığı ile gösterirler (Taylor, 1975). Temel öğrenme ve gelişimin hareket aracılığı ile gerçekleştiğini ve çocuğun duygularını hareket ile yansıttığını gösteren çalışmalar vardır (Andress, 1991; Liselott, 1991). Bir uyarana karşı gösterilen hareket tepkileri nitel, nicel veya daha önceden oluşturulmuş bir sorunun cevabı şeklinde olabilirler. Bu süreç bireydeki hem farklı düşünme hem de kritik düşünme alanlarını aktive eder (Zachopoulou ve Makri, 2005). Hareket, yaşantımızın ayrılmaz parçasıdır; ancak, eğitim kurumlarında, bunlara gereken önem ve değer yeterince verilmemektedir. İnsanoğlu dünyaya fiziksel olarak tepkide bulunur. Yani hisseder, çeker, iter, fırlatır, yürür, koşar, zıplar, taşır, tutar, objeleri kavrayıp koyar. İnsan beyni, psiko-motor becerileri ve problem çözme becerilerini hafızanın aynı bölgesinde -yargılama sistemi- barındırır. Ne sınıf öğretmenleri ne de beden eğitimi öğretmenleri, öğrencilerinin bilişsel gelişimine yardımcı olmak için, muntazaman, psiko-motor beceriler, problem çözme becerileri ve aralarındaki bu bağı kullanır. Eğitimciler halen bu yanlış anlamının – insan zihni ve bedeninin temelde birbirinden bağımsız hareket ettiği düşüncesi – sıkıntısını çekmektedirler.

Ülkemizde çocuklar için mevcut hareket alanlarının hem nitelik hem de nicelik açısından çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamada yetersiz olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Yılmaz ve Bulut, 2002; Bal, 2005). Fiziksel çevre çocuğun gelişimi ve korunmasında önemli bir faktör olarak kabul edilir. 0-6 yaşta çevresini düzenlemesi beklenemeyen çocuk gelişimi açısından yeterli imkânı sunması için yetişkine bağımlıdır. Çocuğun bulunduğu çevre neresi olursa olsun yeterli imkânı sunmak yetişkinin görevidir. Mekân düzenlenmesinde çocuğun gelişimi ve eğitimi, öncelikli olarak ele alınması gereken faktörlerdir. Bu nedenle okul öncesi kurumlarındaki mevcut açık ve kapalı hareket alanlarının çocuğun eğitimi ve gelişimi açısından değerlendirilmesi gereklidir. Kentsel alanda çocukların ihtiyacı olan hareket gelişimini desteklemeyen, küçük ve büyük kas motor gelişimlerini destekleyecek materyallerin bulunmadığı hareket alanları tasarlanmaktadır. Çeşitli eğitim kurumlarında yer alan kapalı ve açık hareket alanları da çocukların özgürce hareket etme isteğini karşılayamamakta, çocukların hem motor gelişimleri hem de yaratıcılıklarının gelişimi sekteye uğramaktadır. Hem eğitim kurumlarındaki hem de kentsel alanlardaki mevcut durumun çocukluk döneminden itibaren insanın hareket içeren her türlü aktiviteyle etkileşimini azalttığı ortadadır. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuğa odaklandığımızda bu yaş çocukların eğitim gördükleri kurumun onların hareket gelişimlerini sağlamadaki rolü çok büyüktür. Bu yaş çocuğunun kendisini ve dünyayı ancak hareket eylemi içinde yer alan her türlü aktiviteyi- büyük ve küçük motor hareketler, drama, dans, yaratıcı hareket vb.- gerçekleştirerek tanıyacağı pek çok uzman tarafından belirtilmiştir (Mengütay, 2006).

Araştırma konusuyla ilgili yurtiçindeki alan yazına baktığımızda okul öncesi dönem çocuklarının kullandığı hareket alanlarını yalnızca güvenlik açısından inceleyen çalışmalar (Çevik, 2007) açık ve kapalı hareket alanlarının yeterliliğinin sınırlı sayıda çalışma grubuyla incelendiği araştırmalar (Çay, 2006), iç ve dış mekân organizasyonlarını eğitim yaklaşımları çerçevesinde inceleyenler (Uysal, 2006) ve farklı şehirlerdeki hareket alanlarının yeterliliğine odaklanmış araştırmalar (Akkülah, 2008) olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışma yukarıda özetlenen bilgiler ve bu konuda geliştirilen teoriler ışığında ülkemizdeki okul öncesi yaş çocuklarına hizmet

veren özel ve devlete bağlı eğitim kurumlarında bulunan kapalı ve açık hareket alanlarının materyal yönünden yeterliliğini geniş bir çalışma grubuyla Ankara ili merkez ve yakın ilçeleri örneğinde ortaya koymayı ve öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle başkent olma özelliği gösteren bir ildeki okul öncesi eğitim kurumlarının çocuklara sağladıkları hareket alanlarının niteliğinin ve niceliğinin tespiti hem bu konudaki eksiklerin kapatılmasında hem de iyi örneklerin ortaya çıkmasında geleceğe ışık tutacaktır.

YÖNTEM

Araştırma modeli

Bu çalışmada birinci elden veri toplanması amaçlandığından alan araştırması yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğ., 2008). Araştırmada özel anaokulu, devlete bağlı resmi kurum anaokulu, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bağımsız anaokulu ve özel kolej anaokullarının açık ve kapalı hareket alanlarında bulunan materyallerin yeterlilikleriyle ilgili bilgileri toplamak amacıyla gözlem listesi oluşturulmuş ve çalışmaya katılmayı kabul eden kurumların hareket ortamlarında gözlem yapılarak elde edilen bilgiler gözlem listelerine kaydedilmiştir.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubu Ankara ili merkez ve yakın ilçelerinde bulunan özel anaokulu, devlete bağlı resmi kurum anaokulu, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bağımsız anaokulu ve özel kolej anaokullarıdır. Bu çalışma için öncelikle bu dört çeşit anaokulunun belirtilen bölgelerdeki listeleri çıkarılmıştır. Daha sonra bu kurumlarla iletişim kurularak araştırmacılar tarafından ilgili kurumlara ziyaretler düzenlenmiştir. Bu kurumlar arasından araştırmaya katılmayı kabul edenlerin açık ve kapalı hareket alanları yerinde gözlemlenerek önceden hazırlanmış olan gözlem listesine ve ankete kaydedilmiştir. Sonuç olarak bu araştırmada 44 özel anaokulu, 17 resmi kuruma bağlı anaokulu, 10 Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Bağımsız anaokulu ve 17 özel kolej anaokulu yer almıştır.

Veri toplama aracı

Okul öncesi dönem çocuklarının hareket ve motor gelişimleri ile açık ve kapalı alan hareket gelişimi mekânlarının özellikleri uzman görüşleri ve alan yazın bilgileri kullanılarak taranmıştır. Çıkarılan bilgilere bağlı olarak okul öncesi yaş çocuklarının sağlıklı motor ve hareket gelişimlerini sağlamaları için gerekli kriterler belirlenmiştir. Bu kriterlerden yola çıkılarak okul öncesi eğitim kurumlarının açık ve kapalı hareket alanlarında bulunması gereken materyallerin var olma durumunu ve hareket gelişimine verilen önemi ölçecek sorulardan oluşan bir gözlem listesi ve görüşme formu hazırlanmıştır. Kurumların okul öncesi dönem çocuklarının hareket gelişimlerine verdikleri önemi anlamamızı sağlayacak ek sorular kurumlardaki açık ve kapalı hareket alanlarının zemin çeşidi, hareket eğitimini kimin verdiği, hareket eğitimine haftada kaç saat ayrıldığı vb. sorular olmuştur.

Verilerin toplanması ve analizi

Hazırlanan gözlem listeleri araştırmacılar tarafından Ankara ili merkez ve yakın ilçelerde bulunan devlete ait bağımsız anaokullarına, devlete bağlı kamu kurumlarının anaokullarına, özel kolejlerin anaokullarına ve özel anaokullarına ziyaretler düzenlenerek doldurulmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden kurumların açık ve kapalı hareket alanları birebir gözlemlenerek listeler doldurulmuştur. Elde edilen veriler yukarıda belirtilen kurumlar açısından ayrı ayrı değerlendirilerek frekans ve yüzde değerleri çıkarılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi eğitim kurumlarının açık ve kapalı hareket alanlarında bulunması gereken materyallerin var olma durumunu ve hareket gelişimine verilen önemi ölçecek sorulardan oluşan gözlem listesi ve anket formunun sonuçları sayı ve frekans değerlerine çevrilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Kurumların Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İhtiyacına Uygun Kapalı Hareket Alanına Sahip Olup Olmama Durumu

Kurum çeşidi	Var	Yüzde	Yok	Yüzde
Özel				
Anaokulu (n=44)	13	% 29,54	31	% 70,46
Resmi Kurum				
Anaokulu (n=17)	2	% 11,76	15	% 88,24
MEB'e bağlı Bağımsız				
Anaokulu (n=10)	4	% 40	6	% 60
Özel Kolej Anaokulu (n=17)	17	% 100	0	% 0

Tablo 1. de de görüldüğü gibi bu araştırmanın çalışma grubunda yer alan kurum çeşitleri arasında okul öncesi çocukları için özel olarak ayrılmış kapalı hareket alanı bulunma oranı en fazla olan kurum Özel Kolejlere anaokulları olmuştur (n=17, %100). Özel anaokullarının neredeyse 1/3 ünde, MEB'e bağlı Bağımsız anaokullarının yaklaşık yarısında çocukların hareket ihtiyaçlarını gidermek için mekânlar olduğu göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan 17 resmi kurum anaokulundan yalnızca 2 sinde kapalı hareket alanı bulunması göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Hareket Faaliyetleri İçin Kapalı Alanı Olmayan Okul Öncesi Kurumlarının Hareket Aktivitelerini Gerçekleştirdikleri Mekânlar

	Özel Anaokulu N=31		Resmi Kurum Anaokulu N=15		MEB'e bağlı bağımsız anaokulu N=6	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Oyun Salonu	10	% 32,25	2	% 11,8	3	% 30
Drama Salonu	7	% 22,58	3	% 17,6	0	% 0
Koridor	1	% 3,22	2	% 11,8	1	% 10
Çok amaçlı salon	7	% 22,58	3	% 17,6	1	% 10
Sınıf	6	% 19,35	5	% 29,4	1	% 10

Tablo 2. de hareket faaliyetleri için özel bir kapalı alanı bulunmayan okul öncesi kurumlarının hareket aktivitelerini gerçekleştirdikleri alternatif mekânların nereleri olduğu görülmektedir. Bu tabloda görüldüğü üzere özel anaokullarının alternatif olarak en çok kullandığı kapalı alanlar sırasıyla oyun salonu (% 32,25), drama salonu (% 22,58), çok amaçlı salon (% 22,58) ve sınıf ortamları (% 19,35)dir. En az kullanılan kapalı hareket alanı alternatifinin ise koridor (% 3,22) olduğu görülmektedir. Resmi kurum anaokulları açısından bakıldığında en fazla kullanılan kapalı hareket alanının çocukların tüm günlerini geçirmekte olduğu sınıf ortamı (% 29,4) olduğu, diğer alternatif ortamların birbirlerine yakın oranda kullanıldığı görülmektedir. MEB 'e bağlı bağımsız anaokulları arasında ise kapalı alandaki hareket aktiviteleri için en fazla oranda oyun salonlarının (%30) kullanıldığı, koridor, çok amaçlı salon ve sınıf ortamlarının az miktarda olmasına karşın kullanıldığı, buna karşın drama salonunun hiç kullanılmadığı görülmektedir. Bu araştırmaya dâhil edilmiş olan tüm özel kolej anaokullarında okul öncesi dönem çocuklarının hareket gelişimleri için özel kapalı hareket alanları bulunmakta olduğundan bu kurumlar bu tabloya dâhil edilmemişlerdir.

Tablo 3: Kapalı Hareket Alanına Sahip Kurumlardaki Alanın Zemin Kaplama Çeşidi

	Özel Anaokulu N=13		Resmi Kurum Anaokulu N=2		MEB'e bağlı bağımsız anaokulu N=4		Özel Kolej anaokulu N=17	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Parke	7	% 53,8	1	% 50	2	% 50	7	% 41,2
Çim halı	2	% 15,4	0	% 0,0	0	% 0,0	0	% 0,0
Halı	4	% 30,8	1	% 50	1	% 25	1	% 5,9
PVC	0	% 0,0	0	% 0,0	1	% 25	9	% 52,9
Kaplama								

Tablo 3. de kapalı hareket alanına sahip olan kurumların bu alanlarda ne tür zemin kaplaması kullandığına ilişkin sayı ve yüzdeler görülmektedir. Özel anaokulları arasında sırasıyla parke (%53,8), halı(%30,8) ve çim halı(%15,4), resmi kurum anaokulları arasında parke(%50) ve halı(%50), MEB'e bağlı bağımsız anaokullarında ise parke(% 50), halı (% 25)ve çim halı (%25) en çok tercih edilen zemin kaplama çeşitlerindedir. Özel kolej anaokullarında ise PVC (%52,9) ve parke (%41,2) , ve halı (%5,9) kaplama zeminler kapalı hareket alanlarında en fazla tercih edilen zemin kaplama çeşitleri olarak görülmektedir.

Tablo 4: Farklı Kurum Çeşitlerine Göre Kurumların Sahip Oldukları Kapalı Hareket Alanı Materyalleri

	Özel Anaokulu n=44		Resmi Kurum Anaokulu n=17		MEB e Bağlı Bağımsız Anaokulu n=10		Özel Kolej Anaokulu n=17	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Küp vebloklar	32	% 72,7	5	% 29,4	7	% 70,0	5	% 29,4
Tırmanma merdiveni	24	% 54,5	5	% 29,4	7	% 70,0	11	% 64,7
Çeşitli toplar	29	% 65,9	10	% 58,8	7	% 70,0	14	% 82,4
Atlama ipleri	21	%47,7	4	% 23,5	1	<u>% 10,0</u>	3	% 17,6
Çemberler	22	% 50,0	3	% 17,6	5	% 50,0	4	% 23,5
Plastik tüneller	20	% 45,5	4	% 23,5	5	% 50,0	8	% 47,1
Atlamatahtası	5	% 11,4	1	<u>% 5,9</u>	4	% 40,0	1	<u>% 5,9</u>
Futbol kalesi	15	% 34,1	3	<u>% 17,6</u>	2	% 20,0	4	% 23,5
Raket oyunu malzemeleri	7	%15,9	0	<u>% 0,0</u>	0	<u>% 0,0</u>	5	% 29,4
Denge tahtası	15	% 34,1	3	% 17,6	6	% 60,0	2	% 11,8
Tırmanma duvarı	16	% 36,4	4	% 23,5	3	% 30,0	3	% 17,6
Kasalar	8	% 18,2	2	% 11,8	1	<u>% 10,0</u>	4	% 23,5
Basket potası	17	% 38,6	4	% 23,5	2	% 20,0	3	% 17,6
Labut	8	% 18,2	3	% 17,6	3	% 30,0	2	% 11,8
Tramplen	7	%15,9	6	%35,3	0	<u>% 0,0</u>	1	<u>% 5,9</u>
Minderler	9	% 20,5	8	% 47,1	2	% 20,0	11	% 64,7
Bale barları	4	<u>% 9,1</u>	0	<u>% 0,0</u>	0	<u>% 0,0</u>	0	<u>% 0,0</u>
Oyuncak bebek	1	<u>% 2,3</u>	2	% 11,8	1	<u>% 10,0</u>	0	<u>% 0,0</u>
Oyuncak arabalar	2	<u>% 4,5</u>	2	% 11,8	2	% 20,0	2	% 11,8
Mutfak malzemeleri	3	<u>% 6,8</u>	0	<u>% 0,0</u>	3	% 30,0	0	<u>% 0,0</u>
Oyun evi	5	% 11,4	1	<u>% 5,9</u>	2	% 20,0	0	<u>% 0,0</u>
Dev top	5	% 11,4	3	% 17,6	4	% 40,0	7	% 41,2
Yaylı at	3	<u>% 6,8</u>	0	<u>% 0,0</u>	1	<u>% 10,0</u>	0	<u>% 0,0</u>

Ayna	6	%13,6	2	% 11,8	4	% 40,0	0	% 0,0
Top havuzu	11	% 25,4	3	% 17,6	4	% 40,0	4	% 23,5
Tırmanma ağı	0	% 0,0	1	% 5,9	0	% 0,0	4	% 23,5

Tablo 4 de farklı kurum çeşitlerine göre kurumların sahip oldukları kapalı hareket alanı materyallerinin bulunma sayıları ve yüzdeleri görülmektedir. Kurumların yarısından fazlasında bulunan materyaller kalın şekilde vurgulanmış ve %10 undan azında bulunan materyaller altı çizilerek vurgulanmıştır ve açıklamalarda bu materyallere değinilecektir. Buna göre özel anaokullarında kapalı hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin küpler, bloklar (%72,7), çeşitli toplar (%65,9), tırmanma merdiveni (%54,5), çemberler (%50) olduğu görülmektedir. En az kullanılan materyallerin ise bale barları (%9,1), oyuncak bebek (%2,3), oyuncak arabalar (%4,5), mutfak malzemeleri (%6,8), yaylı at (%6,8), bank (%4,5) ve tırmanma ağı (%0) olduğu görülmektedir. Resmi kurum anaokullarının kapalı hareket alanlarında en çok bulunduran materyalin sadece çeşitli toplar (% 58,8) olduğu, en az bulunan veya hiç bulunmayan materyallerin ise atlama tahtası (%5,9), raket oyunu malzemeleri (%0), bale barı (%0), mutfak malzemeleri (%0) ,yaylı at (%0), ve tırmanma ağı (%5,9) olduğu görülmektedir. MEB e bağlı bağımsız anaokullarında kapalı hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin küp ve bloklar (%70), tırmanma merdiveni (%70), çeşitli toplar (%70), çemberler(%50) , plastik tüneller (%50), denge tahtası (%60) olduğu, en az bulunan veya hiç bulunmayan materyallerin ise atlama ipi (%10), raket oyunu malzemesi (%0), kasa (%10), trampelen (%0), bale barı (%0), oyuncak bebek (%10), trampelen (%0), yaylı at (%10) ve tırmanma ağı (%0) olduğu görülmektedir. Özel kolej anaokullarının kapalı hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin tırmanma merdiveni (%64,7), çeşitli toplar (%82,4) ve minderler (%64,7) olduğu görülmektedir. En az bulunan veya hiç bulunmayan materyallerin ise atlama tahtası (%5,9), trampelen (%5,9), bale barı (%0), bebek (% 0), mutfak malzemeleri (% 0), oyun evi (% 0), yaylı at (%0) ve ayna (%0) olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Açık Hava Oyun Alanına Sahip Olma Durumu

	Var		Yok	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Özel Anaokulu	40	% 90,9	4	% 9,1
Resmi Kurum Anaokulu	16	% 94,1	1	% 5,9
MEB e bağlı Bağımsız Anaokulu	10	% 100,0	0	% 0,0
Özel Kolej Anaokulu	17	% 100,0	0	% 0,0

Tablo 5 de kurumların açık hava oyun alanına sahip olma durumları sayı ve frekans şeklinde belirtilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere genellikle tüm kurumlarda okul öncesi çocuklarının hareket etme ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir açık alan ayrıldığı görülmektedir. Özellikle MEB e bağlı bağımsız anaokullarında ve Özel kolej anaokullarında bu oran %100 olmakla birlikte özel anaokulu (%9,1) ve resmi kurum anaokullarında (%5,9) az da olsa açık hava hareket alanı bulunmayan kurumlar da olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Açık Hava Hareket Alanı Zemini Çeşitleri

	Özel Anaokulu N=40		Resmi Kurum Anaokulu N=16		MEB e bağlı Bağımsız Anaokulu N=10		Özel Kolej Anaokulu N=17	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Beton	6	% 15	1	% 6,25	0	% 0,0	6	% 35,29
Çim	11	% 27,5	6	% 37,5	0	% 0,0	3	% 17,64
Çim halı	13	% 32,5	1	% 6,25	4	% 40,00	0	% 0,00
Çakıl	1	% 2,5	6	% 37,5	2	% 20,00	0	% 0,00
Kum	13	% 32,5	2	% 12,50	4	% 40,00	1	% 5,88
Tartan	0	% 0,0	0	% 0,0	0	% 0,0	6	% 35,29

Tablo 6 da kurumların açık hava hareket alanlarında kullandıkları zemin çeşitlerinin sayı ve frekans olarak dağılımları görülmektedir. Bu tablodan da görüldüğü üzere kurumların özellikle sıklıkla kullandıkları ortak bir

açık hava hareket alanı zemin tercihine rastlanmamaktadır. Özel anaokulları arasında sırasıyla kum (%32,5), çim halı (%32,5), çim (%27,5), beton (&15) ve çakıl (%2,5), resmi kurum anaokullarında sırasıyla çim (% 37,5), çakıl(% 37,5), kum (%12,50) beton(% 6,25) ve çim halı ((% 6,25), MEB e bağlı bağımsız anaokullarında çim halı(% 40), kum(%40) ve çakıl(%20) kullanıldığı görülmektedir. Değişik olarak açık hava hareket alanı zemininde tartan malzemesi kullanan tek kurum özel kolej anaokulu grubu olmuştur. Bu grubun yaklaşık %35,3 ünde tartan malzemesi kullanılmıştır. Bunun dışında sırasıyla beton(% 35,29), çim (%17,64) ve kum (%5,88) özel kolejlerde en çok kullanılan açık alan zemini olmuştur.

Tablo 7: Açık Hava Materyalleri

	Özel Anaokulu n=44		Resmi Kurum Anaokulu n=17		MEB e Bağlı Bağımsız Anaokulu n=10		Özel Kolej Anaokulu n=17	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Voleybol filesi	27	% 61,4	3	% 17,6	7	% 70,0	2	% 11,8
Basket potası	13	%29,5	3	%17,6	3	%30,0	2	%11,8
Futbol kalesi	4	<u>%9,1</u>	4	%23,5	3	%30,0	1	<u>%5,9</u>
Raket oyunu malzemeleri	1	<u>%2,3</u>	0	<u>%0,0</u>	0	<u>%0,0</u>	2	%11,8
Tahterevalli	25	%56,8	8	%47,1	7	%70,0	3	%17,6
Salıncak	31	% 70,5	11	% 64,7	9	% 90,0	9	% 52,9
Kaydırak	37	%84,1	14	%82,4	10	%100,0	11	%64,7
Dönme dolap	13	%29,5	5	%29,4	3	%30,0	1	<u>%5,9</u>
Tırmanma ipi	4	<u>%9,1</u>	3	%17,6	3	%30,0	2	%11,8
Tırmanma direği	6	%13,6	4	%23,5	3	%30,0	1	<u>%5,9</u>
El arabası	3	<u>% 6,8</u>	0	<u>% 0,0</u>	1	<u>% 10,0</u>	0	<u>% 0,0</u>
Su havuzu	5	%11,4	0	<u>%0,0</u>	1	<u>%10,0</u>	1	<u>%5,9</u>
Kum havuzu	17	%38,6	4	%23,5	6	%60,0	3	%17,6
Top havuzu	1	<u>%2,3</u>	1	<u>%5,9</u>	1	<u>%10,0</u>	0	<u>%0,0</u>
Frizby	1	<u>%2,3</u>	0	<u>%0,0</u>	0	<u>%0,0</u>	0	<u>%0,0</u>
Bahçearaçları	29	% 65,9	6	% 35,3	8	% 80,0	1	<u>% 5,9</u>
Lastik tekerlekler	1	<u>%2,3</u>	1	<u>%5,9</u>	0	<u>%0,0</u>	3	%17,6
Hamak	1	<u>%2,3</u>	0	<u>%0,0</u>	1	<u>%10,0</u>	0	<u>%0,0</u>
Masa ve sandalyeler	1	<u>%2,3</u>	0	<u>%0,0</u>	4	%40,0	1	<u>%5,9</u>
Yaylı at	3	<u>% 6,8</u>	1	<u>%5,9</u>	8	%40,0	1	<u>%5,9</u>
Tırmanma ağı	9	% 20,5	2	% 11,8	1	<u>% 10,0</u>	1	<u>% 5,9</u>
Üç tekerlekli bisiklet	21	%47,7	0	<u>%0,0</u>	6	%60,0	2	%11,8
Boş variller	0	<u>%0,0</u>	0	<u>%0,0</u>	0	<u>%0,0</u>	0	<u>%0,0</u>
Plastik tüneller	4	<u>%9,1</u>	1	<u>%5,9</u>	4	%40,0	3	%17,6
Oyuncak bebek/hayvanlar	19	%43,2	1	<u>%5,9</u>	6	%60,0	1	<u>%5,9</u>
Oyuncak araba	16	% 36,4	4	% 23,5	7	% 70,0	1	<u>% 5,9</u>
Oyun evi	25	%56,8	3	%17,6	2	%20,0	9	%52,9
Bank	4	<u>%9,1</u>	2	%11,8	2	%20,0	0	<u>%0,0</u>

Tablo 7 de farklı kurum çeşitlerine göre kurumların sahip oldukları açık hareket alanı materyallerinin bulunma sayıları ve yüzdeleri görülmektedir. Kurumların yarısından fazlasında bulunan materyaller kalın şekilde vurgulanmış ve %10 undan azında bulunan materyaller altı çizilerek vurgulanmıştır ve açıklamalarda bu materyallere değinilecektir Buna göre özel anaokullarında açık hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin sırasıyla voleybol filesi (%61,4), tahterevalli (%56,8), salıncak (%70,5), kaydırak (%84,1) bahçe araçları (%65,9) ve oyun evi (%56,8) olduğu görülmektedir. En az kullanılan materyallerin ise futbol kalesi(%9,1), raket oyunu malzemeleri(%2,3), tırmanma ipi (%9,1), el arabası (%6,8), top havuzu (%2,3), frizby

(%2,3) hamak (%2,3) lastik tekerlek (%2,3) ve masa sandalye (%2,3) yaylı at (%6,8), boş variller (%0), plastik tüneller (%9,1) ve bank (%9,1) olduğu görülmektedir. Resmi kurum anaokullarının açık hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin salıncak (%64,7) ve kaydırak (%82,4) olduğu, en az bulunan veya hiç bulunmayan materyallerin ise raket oyunu malzemeleri (%0), el arabası (%0), su havuzu (%0), top havuzu (%5,9), frizby (%0), lastik tekerlekler (%5,9), hamak (%0), masa ve sandalye (%0), yaylı at (%5,9), üç tekerlekli bisiklet(%0), boş varil (%0), plastik tünel (%5,9) ve oyuncak bebek/hayvanlar (%5,9) olduğu görülmektedir. MEB e bağlı bağımsız anaokullarında açık hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin voleybol filesi (%70), salıncak (%70), kaydırak (%90), tahteravalli (%100), kum havuzu (%60), bahçe araçları (%80), üç tekerlekli bisiklet (%60), oyuncak bebek/hayvanlar (%60) ve oyuncak araba (%70) olduğu, en az bulunan veya hiç bulunmayan materyallerin ise raket oyuncaklar (%0), el arabası (%10), su havuzu (%10), top havuzu (%10), frizby (%0), lastik tekerlek (%0), hamak (%10), tırmanma ağı (%10) ve boş variller (%0) olduğu görülmektedir. Özel kolej anaokullarının açık hareket alanlarında en çok bulunduran materyallerin ise salıncak (%52,9), kaydırak (%64,7) ve oyun evi (%52,9) olduğu görülmektedir. En az bulunan veya hiç bulunmayan materyallerin ise futbol kalesi (%5,9), dönme dolap (%5,9), tırmanma direği (%5,9), el arabası (%0), su havuzu (%5,9), top havuzu (%0), frizby (%0), bahçe araçları (%5,9), hamak (%0), masa ve sandalye (%5,9), yaylı at (%5,9), boş varil (%5,9), tırmanma ağı (%0), oyuncak bebek/hayvan (%5,9), oyuncak araba (%5,9) ve bank (%0) olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Kurumda Hareket Eğitimini Kimin Verdiği

	Özel Anaokulu N=44		Resmi Kurum Anaokulu N=17		MEB e bağlı Bağımsız Anaokulu N=10		Özel Kolej Anaokulu N=17	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okul Öncesi Öğretmeni	26	% 60,00	10	% 58,82	7	% 70	2	% 11,76
Beden Eğitimi Öğretmeni	17	% 40,00	7	% 41,17	3	% 30	15	% 88,23

Tablo 8 de kurum çeşitlerine göre hareket eğitiminden sorumlu olan kişilerin kimler olduğu ve bunların sayısı ve frekans açısından dağılımı görülmektedir. Hem özel anaokulları ve hem de resmi kurum anaokullarında hareket eğitimini veren kişi sayıları okul öncesi öğretmeni ve beden eğitimi öğretmeni arasında neredeyse yarı yarıya bir dağılım göstermektedir. MEB e bağlı bağımsız anaokulları açısından bakıldığında hareket eğitiminin daha çok okul öncesi öğretmenlerinin (%70) sorumluluğunda olduğu görülmektedir. Özel kolej anaokullarında ise durum tam tersi şekildedir ve okul öncesi çocuklarının hareket gelişimleriyle ilgili kişiler çoğunlukla Beden eğitimi öğretmenleri olarak görülmektedir (%88,23).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çocuk durmadan hareket eden, tümüyle etkin bir varlıktır. Özellikle yürümeye başladıktan sonra sürekli hareket hâlinindedir. Çocuk, organlarını çalıştırmak, iskelet yapısını kuvvetlendirmek, ciğerlerini geliştirmek, kanını harekete geçirmek ve sinir-kas bağlantılarını kuvvetlendirmek için harekete muhtaçtır. Bu hareketlilik çocuğun hem fazla enerjisinin harcanmasını, hem de bol bol besin ve oksijen alarak büyümesini sağlar. Görüldüğü gibi çocuğun gelişmesi için hareket son derece önemlidir. Hareket, sadece benliğin bir görüntüsü değil aynı zamanda bilincin gelişmesinde de kaçınılmaz bir etkidir. Benliği dış gerçekle açık seçik ilişkiye koyan şey harekettir. Çocuk hareket ederek büyüdüğü için, beden hareketi ona alacağı besin kadar gereklidir. Bu bakımdan onun koşmasına, tırmanmasına, zıplamasına, atlamasına uygun bir ortam hazırlamak ve bunları yapabilmeleri için çocuğa izin vermek zorunlu görünmektedir. Gerek evde gerekse okulda çocuğu zorla hareketsiz bırakmak ailenin ve okulun yaptığı en büyük hatalardan biridir. Oysa biyolojik bir anlam taşıyan hareket, doğal bir istektir. Bu doğal isteğin önüne geçilemeyeceği gibi tam tersine uygun olan her imkan ve mekanın ve hareketle ilgili materyalin çocuğa sağlanması neredeyse bir çocuk hakkı durumundadır. Bu araştırmada çocuğun bu en doğal ihtiyacı ve hakkı olan hareket etme ihtiyacının nasıl ve hangi mekanlarda hangi materyaller eşliğinde karşılanmaya çalışıldığı başkent Ankara örneğinden yola çıkılarak keşfedilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın sonuçlarının tartışılması ulaşılan okul öncesi kurumlarında kapalı ve açık hareket alanlarının varolup olmama durumu ve yeterliliği alt başlıkları altında ele alınacaktır. Öncelikle kurumların kapalı hareket alanlarına sahip olup olmama durumuna baktığımızda eğitim-öğretim yılının çoğunu kapalı alanda geçirme ihtimali bulunan bu kurumların çoğunda çocukların hareket etme ihtiyaçlarına yönelik olarak özel olarak ayrılmış mekanların olmadığı veya sadece üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin devam ettiği okullarda bu mekanlara ayrı bir alan ayrıldığı görülmektedir. Bu durum genellikle okul öncesi kurumu olarak kullanılan binaların bu amaca hizmet edecek şekilde planlanmamış ve inşa edilmemiş olması ile açıklanabilmektedir. Okul öncesi eğitimi veren kurumların nasıl bir mimarisi olması gerektiği özel ve resmi pek çok yönetmelikle belirlenmiş olmasına karşın halihazırda açık bulunan kurumların kuruluş aşamalarında bu kuralların uygulanmamış veya uygulanmamış olduğu okullara gelmektedir. Bununla birlikte bu araştırma sonucunda hareket faaliyetleri için uygun alanı olmayan okulların ise genellikle oyun salonu, drama salonu, çok amaçlı salon gibi alternatif yöntemlerle çocukların bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaları bir nebze de olsa hareketin çocuğun dünyasındaki öneminin okullar tarafından yadsınmadığı izlenimini vermektedir. Araştırmanın verilerine bakıldığında gerektiği yerde koridor ve sınıfların da hareket alanları olarak değerlendirildiği görülmektedir. Mekan imkanlarının kısıtlı olduğu ortamlarda bile varolan mekanların yaratıcı şekillerde kullanılması okul öncesi dönem çocuklarının gelişimlerini devam ettirebilmelerini desteklemek açısından alternatif bir uygulamadır ve okul öncesi eğitimiyle ilgili başucu kaynaklarında da kullanımları vurgulanmaktadır. Kapalı hareket alanına sahip olan kurumların bu alanlarda ne tür zemin kaplaması kullandığına ilişkin bilgiler analiz edildiğinde de genellikle üst sosyo ekonomik düzey öğrencilerin devam ettiği okul öncesi kurumları olan özel anaokulları ve özel kolej anaokullarının genellikle ahşap parke ve pvc kaplama tercih ettikleri dikkat çekmiştir. Okul öncesi kurumlarının neredeyse tümünde kapalı hareket alanı materyalleri olarak küp ve blokların, tırmanma merdiveninin ve çeşitli topların sıklıkla tercih edildiği görülmüştür. Kullanımı ve bakımının kolay olması, özellikle küp, blok ve topların birden çok hareket alanına ve aktiviteye uyarlanabilmesi nedeniyle tercih nedeni olmuş olabileceği düşünülmektedir. Özel anaokulu ve MEB'e bağlı anaokullarında ayrıca çemberler ve plastik tünellerin de bulundurulduğu görülmektedir. Özellikle minderlerin özel kolej anaokullarında yüksek oranda bulundurulmakta olması serbest saatler dışında farklı hareket aktiviteleri için de bu minderlerden faydalandığını düşündürmektedir. Özellikle çocuk yogası ve minderlerin kullanıldığı beden eğitimi aktivitelerinin özel okul öncesi kurumlarında yaygınlaşmaya başladığı düşünüldüğünde bu malzemenin oranının yüksek çıkmasının nedeni daha anlaşılır olmaktadır. Bununla birlikte bale barları ve mutfak malzemeleri gibi kapalı alan hareket alanı materyallerinin hemen hemen tüm kurumlarda çok düşük oranda bulunduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedeni olarak da kurum yöneticilerinin her iki cinsiyetin de aynı oranda yararlanabileceği materyalleri seçmeye dikkat ederken bu iki materyalin stereotipik cinsiyetçi algıya sahip olmaları nedeniyle tercih edilmemesi olabileceği aklı gelmektedir.

Ülkemizde özellikle okul öncesi dönem çocuklarının hareket gelişimi açık hava hareket alanları , ve okul öncesi kurumlarındaki açık oyun parkı sayesinde desteklenmektedir. Bu bilgi bu çalışmada çalışma grubuna katılan neredeyse tüm okul öncesi kurumlarında çocukların hareket gelişimi için ayrılmış bir açık hava hareket alanının organize edilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Ancak varolan açık hareket alanlarında bulunan zemin malzemesi ve diğer materyallere baktığımızda zeminin sağlıklı hareket etmeye elverişli olmayabileceği ve materyallerin de birbirine benzer olduğu dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre açık hava hareket alanları için zemin seçimi yapılırken göz önünde bulundurulması gereken; zeminde hangi aktivitelerin yapılacağı, alanın kullanım sıklığının ne olacağı, zeminin yüzeyinin bakımının kolaylığı ve zeminin kendi başına bir oyun materyali olarak kullanılıp kullanılmayacağı gibi endişelerin kurumlar tarafından göz önüne alınmadığı söylenebilir. Özellikle yumuşak kum, bazı yerlerde çakıl, saman ya da kuru yaprak örtüsü veya kauçuk gibi açık alan zemin malzemelerinin hemen hemen hiç tercih edilmediği görülmüştür. Bunun yerine çim, çim halı gibi yüzeyler genellikle uzun süre kullanılabilirliği açısından tercih edilmiş gibi görünmektedir. Özellikle tartan zeminin sadece özel kolej anaokullarında tercih edilmiş olması maddi açıdan bu zemin türünü kullanmanın pahalı olduğu, dolayısıyla yalnızca özel okulda kullanılabildiği izlenimini desteklemektedir. Açık hava hareket alanları çocuğun bütün duyularına hitap etmeli, çocuğun kendini özgürce ifade etmesine olanak sağlamalı, sosyal gelişimi desteklemeli, büyük ve küçük kas becerilerini destekleyici nitelikte olmalı, zihinsel becerilerini geliştirmeli ve yaratıcılığın gelişimine açık bir ortam olmalıdır. Bu araştırma sonucunda ortaya konan okul öncesi kurumlarındaki hareket gelişimine yönelik açık alan materyallerine baktığımızda yukarıda sayılan nitelikler açısından bu malzemelerdeki sınırlılık dikkati çekmektedir. Alan ve mekan bakımından yeterlilik gösteren okullarda bile malzeme ve materyal kısıtlılığı yaşanmaktadır. Her kurum çeşidinde tahteravalli,

salıncak ve kaydırak gibi klasik ve çocuğa serbest hareket imkanı tanımaktan uzak açık alan hareket materyallerinin bulunduğu, buna karşın boş variller, frizby, raket oyunu malzemeleri gibi farklı motor gelişim ve yaratıcılık gelişimi ortamlarına imkan verecek materyallerin neredeyse hiç bulunmadığı dikkat çekmektedir. MEB e bağlı bağımsız anaokulları açısından bakıldığında hareket eğitiminin daha çok okul öncesi öğretmenlerinin sorumluluğunda olduğu, özel kolej anaokullarında ise durumun tam tersi şekilde olduğu ve okul öncesi çocuklarının hareket gelişimleriyle ilgili kişilerin çoğunlukla Beden eğitimi öğretmenleri olduğu görülmektedir. Bu durum özel kurumların aile istekleri ve sosyo ekonomik imkanlar sayesinde farklı branşlardan çeşitli öğretmenleri bünyelerine alabiliyor olmalarıyla açıklanabilir.

Bu araştırmanın sonunda kapalı ve açık hareket alanlarının geliştirilmesi konusundaki öneriler arasında öncelikle farklı ve çeşitli materyal kullanımı gelmektedir. Yurtiçi ve yurtdışında örnek alınan açık hava hareket alanlarına baktığımızda pek çok farklı, yaratıcı ve doğal materyal dikkati çeker. Ağaç kütükleri, telefon direkleri, farklı tırmanma malzemeleri, çeşitli taşlar, kaya parçaları, kum havuzları, su birikintileri, hareket ettirilebilir ahşap bloklar, araba lastikleri, eski arabalar, taşıtlar gibi bu tip pek çok farklı malzeme ve materyalin serbest ve yaratıcı hareket imkanları yaratacağı ve yaratıcı harekete olanak tanıyacağı ortadadır. Hareket alanları yaş, yetenekler ve ilgileri yönünden farklı çocuklara hizmet eder, ancak tüm çocukların aynı zamanda ihtiyaç duyduğu genel özellikler de vardır. Örneğin açık ve kapalı hareket alanlarının düzenlenmesi gelişimsel olmalı, çocukların hayal güçleri ve yaratıcılıklarını kullanmalarına olanak vermeli, sadece lokomotor becerilere yönelik materyallerle sınırlandırılmamalı, kapalı oyun evi, çadır gibi çocukların gizlenmeyi, saklanmayı sevdiği kapalı oyun alanları da bulunmalıdır. Kapalı ve açık hareket alanlarının sadece aktif oyun alanları olarak değil, çocuğun bütünsel gelişimini destekleyen yapıda olması gerektiği unutulmamalıdır.

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihlerinde Antalya’da 21 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 5th International Conference on New Trends in Education and Their Implications – ICONTE’ de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Andress, B. (1991). Research in review, from research to practice: Preschool children and their movement responses to music. *Young Children*, 5/(6), 22-27.
- Akkülâh, A. T. (2008). The research of safety standards in children’s playgrounds and its application in Nenehatun Park, Retrieved March 12 2014 from <http://www.belgeler.com/blg/jw2>
- Bal, .(2005).State of the playgrounds in green space system of Zonguldak city examined from the point of view lands cape architecture principle. Retrieved March 12 2014 from <http://www.belgeler.com/blg/y10>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri.Pegem Akademi
- Clements, R. L. (1995). My neighbourhood movement challenges: Narratives, games and stunts for ages three through eight years. Reston, VA: American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance.
- Gallahue, D. L. (1982). Understanding motor development in children, John Wiley & Sons, New York.
- Gallahue, D. L., & Ozmun, J. C. (2006). Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults (6th ed.) New York, NY: McGraw- Hill.
- Gilbert, A. G. (1992). Creative dance for all ages: A conceptual approach. CS: American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance.

Göde, O. ve Köksal, N. (1996). Eğitim-öğretimdeki yeni gelişmeler ışığında okul öncesi kurumlarda ve ilkokullarda hareket öğretiminden spor eğitimine geçiş” *Eğitim-Sanat Kültür Dergisi*, Sayı: 131, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

Griss, S. (1994). Creative Movement: A language of learning. *Educational Leadership*, 51(5).

Güven, N. (1987). Okul öncesi dönemde beden eğitimi çalışmalarının önemi” YA-PA 5. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, YA-PA Yayın Pazarlama San. Ltd. Şti., İstanbul.

Güven, N. (1979). “Okul öncesi dönemde Matematik eğitimi” 6. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, YA-PA Yayıncılık, İstanbul.

Isenberg, J.P.& Jalongo, M.R (1993). *Creative Expression and Play in the Early Childhood Curriculum*, Macmillan Publishing Company, New York.

Kasap, H. (1989). *Beden eğitimi ve spora giriş ders notları*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Lisellot, D.(1991). *The important early years: Intelligence through movement experiences*. Reston, VA: American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance.

Moran, J.D. (1988). *Creativity in Young Children* ERIC Digest, E.D 306008.

Mengütay, S. (2006). *Çocuklarda Hareket Gelişimi ve Spor*. Morpa Kültür Yayınları.

Oktay, A. (1987). “Okul öncesi eğitimde çağdaş bir yaklaşım: Montessori yöntemi” 5. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, YA-Pa Yayıncılık, İstanbul.

Özcan, A. O. (1994). *Çocukta hareket gelişimi ve eğitimi ders notu*, İstanbul.

Özer, D. ve Özer, K. (1998). *Çocuklarda motor gelişim*, Antalya.

Pica, R.(1990a). *Preschoolers moving & learning*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Pica, R.(1997). *Beyond physical development: Why young children need to move*. *Young Children*, 52(6), 4-11.

Pica, R.(2000).*Experiences in movement: With music, activities and theory* (2nd Ed.).Albany, NY: Delmar.

Payne, V. G., & Isaacs, L.D. (2007). *Human motor development: A lifespan approach* (7th ed.), New York, NY: McGraw-Hill.

Taylor, C.(1975). *Rhythm: A guide for creative development*. Palo Alto, CA: Peek Publications.

Yılmaz, S. ve Bulut, Z. (2002) *Kentsel mekanlarda Oyun Alanları Planlama ve Tasarlama İlkeleri* , Retrieved March 12, 2014 from <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/zfd/article/view/4989/4807>

Zachopoulou, E. & Makri, A. (2005).A developmental perspective of divergent movement ability in early young children. *Early Child Development and Care*, 175(1), 85-95.